

Υπακοή και Αυτονομία (Χριστόφορος Παπαδόπουλος, Θεολόγος)

/ [Πεμπτουσία](#)

Ένα άλλο γνώρισμα των αγίων είναι η υπακοή, η οποία είναι προϋπόθεση και αποτέλεσμα της άσκησης. Είναι και προϋπόθεση για την αρετή, αλλά είναι και η ίδια αρετή. Έγκειται στην εκούσια προσφορά του προσωπικού θελήματος στον Θεό. Αυτός που ασκεί την υπακοή επιθυμεί να μη γίνεται το δικό του θέλημα, αλλά του Θεού, το οποίο εκφράζεται πολλές φορές από την Εκκλησία, τον επίσκοπο, τον πνευματικό ή στα πλαίσια του Μοναστηριού, απ' τον Ηγούμενο.

Η σύγχρονη κοινωνία προβάλλει το πνεύμα της αυτονομίας (όπως έχει κατανοήσει την αυτονομία τέλος πάντων), ιδεώδες της οποίας είναι ο άνθρωπος που «δεν υπακούει σε κανέναν και προσπαθεί να καταξιωθεί εκπληρώνοντας το θέλημά του ή και επιβάλλοντας αυτό στους άλλους» [341]. Ο σύγχρονος άνθρωπος θεωρεί ότι μπορεί να κρίνει ο ίδιος τί είναι ηθικό για τον εαυτό του και τί όχι. Αυτή είναι η ηθική αυτονομία στην αυθαίρετη μορφή της, όπως λανθασμένα προσλήφθηκε [342]. Αυτή η στάση όμως διασπά την ενότητα της ανθρώπινης φύσης και

αποτέλεσε την αιτία της πτώσεως των πρωτοπλάστων. Η υπακοή των αγίων στον Θεό δεν είναι απλά και μόνο υπακοή σ' έναν ουράνιο νομοθέτη, αλλά είναι στην ουσία της υπακοή στον νόμο της φύσεως. Η παρακοή έχει τη ρίζα της στην εγωϊστική έπαρση και αλλοτριώνει τον άνθρωπο απ' τον Θεό, κάνοντάς τον εγωκεντρικό και ιδιοτελή. Το πνεύμα της παρακοής περιορίζει τον άνθρωπο στον εαυτό του, καθιστώντάς τον υποδουλωμένο στην αμαρτία και έτσι τον καταστρέφει. Οι άγιοι αναγνωρίζουν την διαστροφή που υπέστη η ανθρώπινη θέληση με την πώση, κι ως εκ τούτου παραδίδουν τον εαυτό τους στον Θεό, με σκοπό την θεραπεία της. Η υπακοή συνδέεται με την πίστη, έχοντας η τελευταία την έννοια της εμπιστοσύνης. Ο άγιος εμπιστεύεται δηλαδή τον εαυτό του στον Θεό, επιθυμώντας να γίνει το θέλημά Του, παρά το δικό του. Η υπακοή είναι απαραίτητο στοιχείο για την πρόοδο του ανθρώπου στην αυτονομία. Ο άγιος ακολουθεί την αντίστροφη πορεία απ' αυτήν των πρωτοπλάστων. Αντί της ανυπακοής, που υποδούλωσε τον άνθρωπο στα πάθη και στον θάνατο, προτιμάει την υπακοή, η οποία τον τελειοποιεί στις αρετές και του εξασφαλίζει την ζωή. Η υπακοή προϋποθέτει αλλά και οδηγεί στην ταπείνωση. Χωρίς αυτήν, η υπακοή, μπορεί να έχει τραγικά αποτελέσματα. Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης λέει ότι, η άσκηση αν δεν συνδέεται με την ταπεινή υπακοή μπορεί να οδηγήσει στην υπερηφάνεια [343]. Μόνο εν υπακοή διαφυλάττεται ο άνθρωπος από την υπερηφάνεια. Δηλαδή, χωρίς την υπακοή, η άσκηση, μπορεί να οδηγήσει στην ετερονομία στα πάθη, παρά στην αυτονομία που είναι ο αρχικός της σκοπός.

Επίσης, για την υπακοή είναι απαραίτητες οι αρετές της ελπίδας και της αγάπης. Η υπακοή γίνεται γιατί ο άνθρωπος καταλαβαίνει ότι δεν μπορεί να βρει από μόνος του την ελευθερία απ' την αμαρτία, έτσι κάνει υπακοή στο θέλημα του Θεού, ελπίζοντας ότι θα τον λυτρώσει. Χωρίς την ελπίδα η υπακοή φαίνεται ακατόρθωτη, γιατί είναι άρνηση της θελήσεως. Κατ' αυτόν τον τρόπο, συνδεόμενη με την ελπίδα στον Θεό, η υπακοή, γίνεται εύκολη και λυτρωτική. Περισσότερο όμως συνδέεται με την αγάπη, διότι μόνο ένας που αγαπάει τον Θεό μπορεί να προτιμήσει το θείο θέλημα από το δικό του. Στην πτωτική κατάσταση του ανθρώπου είναι αδύνατη η τέλεια υπακοή. Στα πρώτα πνευματικά στάδια τελείται με φόβο και ιδιοτέλεια, παραμένοντας σε ατελή μορφή. Μόνο στους βίους των αγίων παρατηρείται η τέλεια υπακοή, ακριβώς επειδή την συνδέουν με την ανιδιοτελή αγάπη στον Θεό. Η τέλεια υπακοή στηρίζεται στην αγάπη και γίνεται από αγάπη [344]. Είναι χαρισματική κατάσταση. Αυτό διαπιστώνεται εκ πείρας, διότι ο άνθρωπος χωρίς την χάρη του Θεού, θεωρεί πολύ δύσκολη, έως και ακατόρθωτη την υπακοή. Παρά τούτα, είναι απαραίτητη, έστω και σε ατελή μορφή, για την απόκτηση των αρετών. Στην φιλοκαλική παράδοση παρουσιάζεται ως μητέρα αρετή, επειδή γεννάει κι άλλες. Επομένως, για την τελείωση στην αυτονομία, το πνεύμα της υπακοής κρίνεται απαραίτητο.

Ο σύγχρονος άνθρωπος απορρίπτει αυτήν την στάση, διότι έτσι πιστεύεται ότι φαλκιδεύεται η ελευθερία του. Οι άγιοι όμως δεν έκαναν υπακοή καταναγκαστικά, αλλά από ελευθερία. Αν το σκεφτεί κανείς, αυτή είναι η πραγματική ελευθερία, όχι όταν κάνεις το θέλημά σου, αλλά όταν ελεύθερα το αρνείσαι για χάρη των άλλων. Χωρίς την ελεύθερη επιλογή όμως, η υπακοή μπορεί να καταστεί δουλεία. Από την άλλη, η ελευθερία χωρίς την υπακοή μπορεί να γίνει ασυναρτησία [345]. Η υπακοή είναι «πράξη ελευθερίας αλλά και οδός προς την αληθινή ελευθερία» [346]. Η υπακοή συνδέεται επίσης και με την εκούσια σταύρωση του εαυτού για χάρη των άλλων, άλλωστε γι αυτό ονομάζεται στην πατερική γραμματεία ως «εκούσιος θάνατος», αλλά και «αφοβία θανάτου» [347]. Με την υπακοή νικάται ο φόβος του θανάτου κι ανοίγει ο δρόμος για την αληθινή αυτονομία.

Το είναι του ανθρώπου συνδέεται άρηκτα με την θέλησή του. Δηλαδή, ένα προσωπικό όν είναι τέτοιο, όσο είναι θελητικό. Όταν παύει η θέληση, παύει και το είναι. Ένδειξη αυτού είναι οι καταπιεσμένοι άνθρωποι, οι οποίοι αισθάνονται ότι δεν ζουν. Αυτό όμως συμβαίνει γιατί κόπηκε το θέλημά τους παρά τη θέλησή τους. Υπάρχει αυτή η άποψη, ότι στην Εκκλησία κόβεται το θέλημα του αγωνιζόμενου πιστού και κάνει το θέλημα του Θεού και του πνευματικού του πατρός, σε σημείο να καταδυναστεύεται η ελευθερία του. Αυτό δεν είναι ακριβές. Ο άγιος δεν κάνει υπακοή γιατί φοβάται να αναλάβει ευθύνες, ούτε γιατί τον εξαναγκάζει ο «παπάς».

Απλά δεν εμπιστεύεται τον εαυτό του, γιατί αναγνωρίζει το ελλειπές της ανθρώπινης φύσης. Στο πρόσωπο των αγίων προβάλλεται η αληθινή και γνήσια υπακοή, η οποία σημαίνει «να έχεις καλοπροαίρετη απορία για το θέλημα του Θεού και πραγματικά να μην εμπιστεύεσαι την κρίση σου. Έχεις κρίση βέβαια, θέλεις όμως να μάθεις βαθύτερα την κρίση του Θεού. Έτσι, βγαίνεις απ' τον εαυτό σου και βλέπεις προς μίαν άλλη ανθρώπινη κρίση. Σ' αυτή την άλλη ανθρώπινη κρίση βλέπεις τον Θεό, ο οποίος πάντοτε ευδοκεί στην ανθρώπινη ταπείνωση» [348].

Η υπακοή είναι το μέσο που βοηθάει σημαντικά την μετάβαση απ' το ηθικό επίπεδο στο οντολογικό, απ' την ετερονομία στην αυτονομία. Όσο ο άνθρωπος την ασκεί, τόσο περισσότερο μαθαίνει να αγαπάει ανιδιοτελώς. Βγαίνει σιγα-σιγά απ' το ατομικό του θέλημα και εισέρχεται στο ενιαίο ανθρώπινο φυσικό θέλημα, επαληθεύοντας έτσι το είναι του. Πληρότητα μπορεί να υπάρξει μόνο εν υπακοή. Κινούμενος στο ψυχολογικό ή ηθικό επίπεδο, ο άνθρωπος, αδυνατεί να θέλει το όντως συμφέρον για τη φύση του. Με την υπακοή στο θέλημα του Θεού, διαπιστώνει βιωματικά και εμπειρικά ότι το θέλημα του Θεού είναι αυτό που τελικά ήθελε εκ βάθους του είναι του. Έτσι, μεταμορφώνεται και εισάγεται στο οντολογικό επίπεδο, που καταλήγει σ' όλ' αυτά που είπαμε, στην πίστη, στην ελπίδα, στην ταπείνωση και στην αγάπη και γενικά σε όλες τις αρετές.

Τώρα, όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αυτή η μετάβαση από το ηθικό στο οντολογικό επίπεδο, μάς τον διδάσκει ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος. Λέει λοιπόν: «Η αρχή της νεκρώσεως κάποιου μέλους του σώματος και κάποιου θελήματος της ψυχής φέρνει πόνο (ηθικό επίπεδο). Στο μέσον της νεκρώσεως, άλλοτε αισθανόμεθα πόνο κι άλλωτε όχι (ακόμη στο ηθικό επίπεδο). Και στο τέλος επέρχεται παύσις και αναισθησία του πόνου. Τότε μόνο φαίνεται να πονή και να υποφέρει ο ζωντανός αυτός νεκρός και μακαρίτης, όταν βλέπει πώς κάνει το θέλημά του (οντολογικό επίπεδο αγιότητας)» [349]. Αφήνοντας, ο άγιος, να γίνεται το θέλημα του Θεού, παρά το δικό του, είναι σαν να δίνει το «δικαίωμα» στον Θεό να μπει μέσα του και να τον αγιάσει. Πολλοί ζητούν διάφορα την ώρα της προσευχής, χωρίς να έχουν διάθεση μαθητείας, δηλαδή υπακοής. Γι αυτό και δεν εκπληρώνονται τα αιτήματά τους. Μόνο με την πλήρη υπακοή στον Θεό είναι καθαρή η προσευχή [350], διότι ο νους είναι καθαρός.

Εδώ παρατηρείται και η έλλειψη της ανθρωπιστικής ηθικής. Κατά τον άγιο Ιουστίνο Πόποβιτς, με το ανθρωπιστικό αξίωμα: «πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος», ο ανθρώπινος νους, με το να θέτει ως κριτήριο πάντων κάτι λιγότερο από τον Θεάνθρωπο, περιορίζεται και «στενεύεται» στον εαυτό του έτσι, ώστε, μέσω της υπερηφάνειας, να μην βλέπει και να μην αναγνωρίζει «καμίαν πραγματικότητα μεγαλύτεραν από τόν έαυτόν του». Η Εκκλησία όρισε τον ρόλο του νου να είναι της υπακοής και πίστεως στον Θεάνθρωπο Χριστό, μόνο έτσι ανοίγεται «εις τας απείρους πραγματικότητας» [351].

Πρότυπο υπακοής στην Εκκλησία είναι η Παναγία. Στην πατερική γραμματεία αντιπαραβάλλεται η υπακοή της Θεοτόκου αντί της παρακοής της Εύας. Ο άγιος Ιουστίνος ο Φιλόσοφος λέει ότι η Εύα «παρακοήν και θάνατον έτεκεν», ενώ η Θεοτόκος «πίστιν και χαράν λαβούσα...έτεκεν Υιόν Θεού» [352], που είναι η ίδια η ζωή [353]. Τέλος, το τελειότερο πρότυπο υπακοής είναι ο ίδιος ο Χριστός, ο οποίος έκανε υπακοή στο θέλημα του Πατρός μέχρι τον σταυρικό θάνατο. Και στις δύο περιπτώσεις, της Παναγίας και του Χριστού, η υπακοή αποτέλεσε αιτία θεώσεως και ζωής. Ο Χριστός «εν μορφή Θεού υπάρχων ουχ αρπαγμόν ηγήσατο το είναι ίσα Θεώ, αλλ' εαυτόν εκένωσε μορφήν δούλου λαβών, εν ομοιώματι ανθρώπων γενόμενος και σχήματι ευρεθείς ως άνθρωπος εταπείνωσεν εαυτόν γενόμενος υπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δε σταυρού» [354]. Έκανε το αντίθετο απ' αυτό που έκανε ο Αδάμ. Ο τελευταίος υποτάχθηκε στο ατομικό θέλημα, που διαιρεί την ανθρώπινη φύση, ενώ ο Χριστός ταύτισε το φυσικό Του ανθρώπινο θέλημα με το,

αντίστοιχα φυσικό Του, θείο. Ο Αδάμ δείχνει ανυπακοή στο θείο θέλημα, με αποτέλεσμα τον θάνατο, αντίθετα, ο Χριστός, ως ο νέος Αδάμ, δείχνει απόλυτη υπακοή, με αποτέλεσμα την ένταξη στην απόλυτη θεία ελευθερία [355].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

341. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Χριστιανική Ηθική II, σ. 201.

342. Οπως ήδη ειπώθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, ο Καντ, ο κυριώτερος θεμελιωτής της ηθικής αυτονομίας, υποστηρίζει πως ο ηθικός νόμος θα πρέπει να προέρχεται από κάποιες a priori αντικειμενικές αρχές που ανταποκρίνονται στην μία και ενιαία ανθρώπινη φύση (βλ. Πρώτο κεφάλαιο).

343. Βλ. Αρχιμ. Σωφρονίου, Ο.π., σ. 528.

344. Ο.π., σ. 202.

345. Ο.π., σ. 203.

346. Ο.π.

347. Ιωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, PG 88, 680A.

348. π. Νικολάου Λουδοβίκου, Η Ιστορία της αγάπης του Θεού, σ. 119.

349. Αγίου Ιωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, μτφρ. Αρχιμ. Ιγνατίου, Ιερά Μονή Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής 2013, σ. 64.

350. Βλ. Αρχιμ. Σωφρονίου, Ο.π., σ. 529.

351. Αρχιμ. Ιουστίνου Πόποβιτς, Άνθρωπος και Θεάνθρωπος, σ. 142.

352. Ιουστίνου Φιλοσόφου, PG 6, 712A.

353. «εγώ ειμί η αλήθεια και η ζωή» Ιω. 14, 6.

354. Φιλ. 2, 6-8.

355. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Ο.π., σ. 203.